

ЕКОНОМІКА ЗНАНЬ, ІННОВАЦІЙНА ЕКОНОМІКА

УДК: 399

НОВІТНІ ТРЕНДИ РОЗВИТКУ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Біла С.О.

Предмет дослідження статті – теоретико-методологічні та прикладні аспекти формування новітніх трендів розвитку глобалізаційних процесів, системні виклики, які постають внаслідок цього перед країнами світу.

Мета статті – висвітлити сутність, дослідити закономірності та новітні тренди розвитку глобалізаційних процесів від початку XXI ст. і до сьогодні, обґрунтувати сутність викликів, що постають перед країнами внаслідок переходу від «відкритості» до «неопротекціонізму», внаслідок переходу до вищого рівня постіндустріального розвитку.

Методологія. Під час підготовки статті використано загальнонаукові методи досліджень, у т.ч.: історичного та логічного – в процесі дослідження закономірностей розвитку глобалізаційних процесів; абстрактного та конкретного, аналізу та синтезу, які застосовано під час визначення новітніх трендів модифікації фінансової глобалізації та реформування виробничих процесів («Індустрія 4.0», «креативна економіка»). Каузальний (причинно-наслідковий) метод наукових досліджень використано в процесі висвітлення закономірностей впливу глобалізації на формування політики «неопротекціонізму» та обґрунтування її очікуваних наслідків. Синергетичний підхід дозволив узагальнити виклики, що постають перед країнами у сфері соціальних відносин.

Результати роботи. Новітні тренди розвитку глобалізаційних процесів впливають на національну економіку кожної країни, на економічний розвиток регіональних інтеграційних угруповань, на світову економіку в цілому. У статті досліджено закономірності розвитку глобалізації, що впливали на розвиток світової економіки на початку XXI ст. та продовжують свій вплив на сучасному етапі розвитку. Висвітлено особливості та новітні тренди модифікації фінансової глобалізації, базові тренди реформування виробничих процесів («Індустрія – 4.0», «креативна економіка»). Обґрунтовано виклики, які постають перед соціальною сферою на сучасному етапі розвитку глобалізаційних процесів.

Для глобалізованої світової економіки характерним стає ситуація невизначеності та «турбулентності», що має прояв через зростання зовнішньої заборгованості, структурних криз, стратифікації країн за доходами (у т.ч. загострення проблеми поляризації «багаті – бідні» у межах кожної окремо взятої країни). У XXI ст. формується глобальне світове виробництво, поряд з цим кардинально змінюється зміст світових господарських зв'язків та процесів: темпи зростання міжнародної торгівлі випереджають темпи зростання виробництва, вартісний обсяг послуг у ВВП перевищує обсяг реального виробництва, а вартісний вимір фінансових потоків перевищує транзакції, пов'язані з експортом товарів і послуг. Відбуваються стрімкі кардинальні та якісні перетворення у фінансовій сфері, в основі яких – «фінансова глобалізація», що ґрунтується на прогресуючому зростанні валютних, фондових, кредитних ринків та проникненні їх транзакцій в усі сфери національної економіки, світового господарства. Перехід від «відкритості» національної економіки до «неопротекціонізму» загострює системні проблеми розвитку світового господарства, а у поєднанні з викликами щодо переходу до «Індустрії – 4.0» та реформування системи соціальних відносин у постіндустріальний період – започатковує нову систему виробничих, економічних та соціальних відносин, що визначатимуть рівень розвитку людської цивілізації у XXI ст.

Галузь застосування результатів. Міжнародні економічні відносини та світове господарство.

Висновки. Розвиток глобалізації призвів до домінування наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. концепції та практики «відкритості» національної економіки. Водночас, післякризовий період та рецесія світової економіки призводять до швидкого розповсюдження ідей «неопротекціонізму». Така ситуація породжує низку ризиків для національної економіки країн, прихильниць «неопротекціонізму». Насамперед, йдеться про ризик втрати традиційних ринків збуту для експортозалежних країн (внаслідок заходів «неопротекціонізму»), що може призвести до загострення «торговельних війн», а у найгіршому випадку – до прагнень «встановлення нового світового порядку» та «переділу світових ринків», що формує загрози розв'язування нових гібридних та «гарячих» локальних війн. Повернення до «неопротекціонізму» формує ризики зростання зовнішньої заборгованості країн світу, настання глобальної «боргової кризи» у світових масштабах. І хоча перехід до «неопротекціонізму» дозволяє ще певний період часу забезпечити економічне зростання на старій технологічній основі, все ж «неопротекціонізм» лише «відтерміновує» для розвинених країн світу неминучість переходу до нової стадії постіндустріального розвитку, що ґрунтується на «Індустрії – 4.0», на домінуванні системи NBIC-технологій, розвитку робототехніки. Відповідно, «неопротекціонізм» відтерміновує і вирішення низки інших актуальних соціально-економічних проблем: вирішення проблеми зростання безробіття та пошуку принципово нових форм зайнятості; реформування політики доходів, оплати праці, вирішення демографічних та екологічних проблем. Відтермінування вирішення цих актуальних питань в наш час вкрай загострить їх вирішення для наступних поколінь.

Ключові слова: глобалізація; глобалізаційні процеси; новітні тренди; «неопротекціонізм»; лібералізація; «відкритість економіки»; ризики; експортозалежні країни; фінансова глобалізація; «Індустрія – 4.0»; постіндустріальний розвиток; сфера послуг; креативна економіка; соціальні проблеми; доходи.

НОВЫЕ ТРЕНДЫ РАЗВИТИЯ ГЛОБАЛИЗАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ

Белая С.А.

Предмет исследования статьи – теоретико-методологические и прикладные аспекты формирования новых трендов развития глобализационных процессов, системные вызовы, возникающие вследствие этого перед странами мира.

Цель статьи – раскрыть сущность, исследовать закономерности и показать новые тренды развития глобализационных процессов с начала ХХІ ст. и до современности, обосновать сущность вызовов, которые возникают перед странами вследствие перехода от «открытости» к «неопротекционизму», вследствие перехода к высшему уровню постиндустриального развития.

Методология. В процессе подготовки статьи использованы общенаучные методы исследований, в т.ч.: исторического и логического – в процессе исследований закономерностей развития глобализационных процессов; абстрактного и конкретного, анализа и синтеза, которые используются в процессе определения новых трендов модификации финансовой глобализации и реформирования производственных процессов («Индустрия – 4.0», «креативная экономика»). Каузальный (причинно-следственный) метод научных исследований использован в процессе анализа закономерностей влияния глобализации на формирование политики «неопротекционизма» и обоснования ее ожидаемых последствий. Синергетический подход позволил обобщить вызовы, которые возникают перед странами в сфере социальных отношений.

Результаты работы. Новые тренды развития глобализационных процессов влияют на национальную экономику каждой страны, на экономическое развитие региональных интеграционных объединений, на мировую экономику в целом. В статье исследованы закономерности развития глобализации, которые влияли на развитие мировой экономики в начале ХХІ ст. и продолжают свое влияние на современном этапе развития. Рассмотрены особенности и новые тренды модификации финансовой глобализации, базовые тренды реформирования производственных процессов («Индустрия – 4.0», «креативная экономика»). Обосновано вызовы, которые возникают перед социальной сферой на современном этапе развития глобализационных процессов.

Для глобализированной мировой экономики характерной становится ситуация неопределенности и «турбулентности», которая проявляется через увеличение внешней задолженности, структурных кризисов, стратификации стран по доходам (в т.ч. обострения проблемы поляризации «богатые – бедные» применительно к каждой отдельно взятой стране). В ХХІ ст. формируется глобальное мировое производство, наряду с этим кардинально изменяется содержание мировых хозяйственных связей и процессов: темпы роста международной торговли опережают темпы роста производства, стоимостной объем услуг в ВВП превышает объем реального производства, а стоимостное измерение финансовых потоков превышает транзакции, связанные с экспортом товаров и услуг. Происходят стремительные кардинальные и качественные преобразования в финансовой сфере, в основе которых – «финансовая глобализация», которая основывается на прогрессирующем росте валютных, фондовых, кредитных рынков и проникновении их транзакций во все сферы национальной экономики, мирового хозяйства. Переход от «открытости» национальной экономики к «неопротекционизму» обостряет

системные проблемы развития мирового хозяйства, а в процессе объединения с вызовами перехода к «Индустрии – 4.0» и реформирования системы социальных отношений в постиндустриальный период – формирует новую систему производственных, экономических и социальных отношений, которые будут определять уровень развития человеческой цивилизации в XXI ст.

Сфера использования результатов. Международные экономические отношения и мировое хозяйство.

Выводы. Развитие глобализации привело к доминированию в конце XX – в начале XXI ст. концепции и практики «открытости» национальной экономики. В то же время, послекризисный период и рецессия мировой экономики приводят к быстрому распространению идей «неопротекционизма». Такая ситуация порождает риски развития для национальной экономики стран, приверженных «неопротекционизму». Прежде всего, речь идет о риске потери традиционных рынков сбыта для экспортнозависимых стран (вследствии использования методов «неопротекционизма»), что может привести к обострению «торговых войн», а в наихудшем случае – к стремлениям «установить новый мировой порядок» и осуществить «передел мировых рынков», что формирует угрозы развязывания новых гибридных и «горячих» локальных войн. Возврат к «неопротекционизму» формирует риски возрастания внешней задолженности стран мира, риски нарастания глобального «долгового кризиса» в мировых масштабах. И хотя переход к «неопротекционизму» позволяет еще определенный период времени обеспечивать экономический рост на старой технологической основе, все же «неопротекционизм» лишь «откладывает» для развитых стран мира неизбежность перехода к новой стадии постиндустриального развития, которая базируется на «Индустрии – 4.0», на доминировании системы NBIC-технологий, на развитии робототехники. Соответственно, «неопротекционизм» откладывает и решение ряда других актуальных социально-экономических проблем: решения проблем роста безработицы и поиска принципиально новых форм занятости; реформирования политики доходов, оплаты труда, решения демографических и экологических проблем. Откладывание решения этих актуальных вопросов в наше время крайне обострит их решение для последующих поколений.

Ключевые слова: глобализация; глобализационные процессы; новые тренды; «неопротекционизм»; либерализация; «открытость экономики»; риски; экспортнозависимые страны; финансовая глобализация; «Индустрия – 4.0»; постиндустриальное развитие; сфера услуг; креативная экономика; социальные проблемы; доходы.

NEWEST TRENDS OF GLOBALIZATION PROCESSES DEVELOPMENT

Bila S.O.

Subject of this article investigation is theoretical and methodological aspects as well as applied ones of the newest trends formation of globalization processes development, systems challenges the world countries face as its result.

Object of the article is to highlight the core and investigate into general and newest trends of globalization processes development within the 2000s and 2017, substantiate the essence of challenges the world countries face with as the result of transition from 'openness' to 'protectionism' as well as of transition to the higher level of postindustrial growth,

Methodology. When in use for article preparation the following general scientific research methods were used: historical and logical methods while investigating into general trends of globalization processes development; abstract and specific methods, methods of analysis and synthesis were applied to define the newest trends of financial globalization modification and production processes reformation ('Industry 4.0', 'creative economy'). Causal (cause-and-effect) method of scientific research was used to highlight the general trends of globalization effect on 'neoprotectionism' policy shaping and grounds for expected consequences. Synergetic approach allows to summarize the challenges the countries face in the sphere of social relations.

Results. The newest trends of globalization processes development affect the every country's national economy, regional integration communities' economic development, world economy in general. In the article the general trends of globalization development affecting the world economy growth at the beginning of the 21st century and continuing to influence at the up-to-date stage of development are investigated. The peculiarities and the newest trends of financial globalization modification, basic trends of production processes reformation ('Industry 4.0', 'creative economy') are highlighted. The challenges social sphere faces with at the contemporary stage of globalization processes development are grounded.

The situation of uncertainty and turbulence is of being characteristic for globalized world economy, one is reflected by external obligations, structural crisis, countries' stratification by income (including the sharpened problem of polarization between the rich and the poor within the borders of each single country). Globalized world production is shaped in the 21st century, alongside the core of world economic ties is being changed including the following: rate of international trade runs ahead of production growth rate, monetary service capacity in GDP runs ahead of real production capacity, monetary amount of financial flows runs ahead of transaction concerning goods and services export. Accelerated drastic and qualitative changes in finances happen based on 'financial globalization' which is grounded on progressive growth of currency, stock and loan markets and penetration of their transactions into all national economy spheres as well as into the world

economy spheres. Transition from national economy 'openness' to 'neoprotectionism' aggravates system problems of world economy development, and combining with challenges regarding the transition to 'Industry 4.0' and reformation of social relations system in postindustrial period it launches new system of production, economic and social relation defining the human civilization development level in the 21st century.

Range of results application. *International economic affairs and world economy.*

Conclusions. *At the turn of the 21st century globalization development has led to domination of national economy 'openness' concept and practice. Meanwhile post-crisis period and world economy recession have caused 'neoprotectionism' idea wide spreading. Such situation bears a range of challenges for countries' national economies which are the 'neoprotectionism' supporters. First and foremost, it is the threat of traditional sales markets loss for countries relying on export (due to 'neoprotectionism' measures) which can lead to aggravation of 'trade wars', as well as striving to 'maintain the new world order' and 'world market repartitioning' which shapes the threat for new hybrid and 'heated' local wars breaking out at its worst. The comeback to 'neoprotectionism' shapes the risks of world countries' external debts growth, global 'debt crisis' in global scales occurrence. Even though the transition from 'neoprotectionism' allows to provide the economic growth based on the old technological ground for some time, 'neoprotectionism' only delays the transition imminence to the new stage of postindustrial development grounded on 'Industry 4.0', on NBIC-technology system domination, robotics growth for developed world countries. Correspondingly, 'neoprotectionism' postpones a solution to the range of other topical socio-economic problems: solution to the problem of unemployment growth and search for radically new forms of employment; policy reformation of income and remuneration; resolution of demographic and environmental problems. Nowadays extension of these urgent problems solving is imperative for the next generation who will face them in future.*

Key words: *globalization, globalization processes; the newest trends; 'neoprotectionism'; liberalization; 'economy openness', risks, threats; countries relying on export; financial globalization; 'Industry 4.0'; post-industrial development; services sphere; creative economy; social problems; income.*

Вступ. Актуальність. Впродовж 2015 – 2016 рр. у світовій геополітичній та гео економічній системі відбуваються системні кардинальні зрушення. Вчені та політики все частіше говорять про новий етап розвитку, що призведе до зміни не тільки економічних, але й політичних, соціальних, інституційних засад світового устрою. Ці зміни стосуються не тільки розвинених країн світу (США, країн ЄС), але й країн, що перебувають на перехідному етапі, прагнуть здійснити кардинальні реформи, підвищити конкурентоспроможність національної економіки відповідно до викликів сьогодення. Одним з таких викликів є дилема: «неопротекціонізм» чи «відкрита» економіка, що супроводжується дискусією між прихильниками «відгороджування» та розбудови національно-зорієнтованої економіки та прихильниками глобалізації у її класичному вигляді, поглибленням процесів міжнародного поділу праці, розвитком інтернаціоналізації виробництва. Теоретичне підґрунтя таких дискусій, на нашу думку, було закладено концепцією «nation – building» (дослівно з англ. – «національне будівництво»). В основі такої концепції – ідея про потребу розбудови національної свідомості, патріотизму, згуртування нації навколо спільної національної ідеї, що є відповіддю на вплив зовнішніх ризиків та загроз, відповіддю на різновекторний вплив зовнішнього середовища, яке породжує глобалізація [1; 2]. Концепція «nation – building» логічно доповнюється концепцією «state – building» (з англ. – «державне будівництво»), що передбачає розбудову нової, або ж реформування вже діючої державної політичної, економічної, інституційної системи таким чином, щоб вся система влади, а також правлячі еліти з самого початку були зорієнтовані на мінімізацію зовнішніх ризиків, що несе з собою глобалізація, на захист національної безпеки та національних інтересів країни в умовах глобалізації. Джозеф Стігліц (лауреат Нобелівської премії у сфері економіки) зазначав: «Я не настільки дурний, щоби повірити, що ринок сам по собі вирішить всі соціальні проблеми. Нерівність, безробіття, забруднення навколишнього середовища нездоланні без активної участі держави» [3, с. 86]. Світова фінансово-економічна криза (2008 – 2009 рр.), міграційна криза, загострення боргової кризи та інші виклики початку ХХІ ст. підтверджують актуальність дослідження питання про віднайдення нових моделей поведінки, про визначення нової ролі держави у вирішенні як поточних, так і стратегічних завдань розвитку країни (у т.ч. і для України) під впливом новітніх трендів розвитку глобалізаційних процесів.

Ступінь дослідження проблеми. В українській економічній літературі проблематику формування новітніх трендів глобалізаційних процесів фахово досліджують В.Геєць, Е.Лібанова, А.Гальчинський, В.Горбулін, О.Власюк, А.Філіпенко, С.Гасанов, В.Бодров та інші вчені. Сучасні тренди глобалізації, вплив концепцій «nation – building» та «state – building» на модифікацію національної економічної політики у західній економічній літературі досліджують А. Алесіна, Б. Бріоні, К. Стефенсон, Дж. Стігліц та інші вчені [1; 2; 3]. Натомість, зазначимо, що підґрунтям наукових досліджень у ХХІ ст. стають реальні процеси та виклики господарювання, реальні події у геополітиці та економіці, науковий аналіз яких з часом знаходить своє відображення у системних дослідженнях вчених.

Предмет дослідження статті – теоретико-методологічні та прикладні аспекти формування новітніх трендів розвитку глобалізаційних процесів, системні виклики, які постають внаслідок цього перед країнами світу.

Мета статті – висвітлити сутність, дослідити закономірності та новітні тренди розвитку глобалізаційних процесів від початку ХХІ ст. і до сьогодення, обґрунтувати сутність викликів, що постають перед країнами внаслідок переходу від «відкритості» до «неопротекціонізму», внаслідок переходу до вищого рівня постіндустріального розвитку.

Для досягнення означеної мети, у статті поставлені та розглядаються наступні завдання:

- дослідити закономірності розвитку глобалізації, що впливали на розвиток світової економіки на початку XXI ст. та продовжують свій вплив на сучасному етапі розвитку;
- висвітлити особливості та новітні тренди модифікації фінансової глобалізації та реформування виробничих процесів («Індустрія 4.0», «креативна економіка») в умовах глобалізації у XXI ст.;
- обґрунтувати виклики, які постають перед соціальною сферою на сучасному етапі розвитку глобалізаційних процесів.

Методологія. Під час підготовки статті було використано загальнонаукові *методи* досліджень, у т.ч.: *історичного та логічного* – в процесі дослідження закономірностей розвитку глобалізаційних процесів на початку XXI ст.; *абстрактного та конкретного, аналізу та синтезу*, які застосовано під час визначення новітніх трендів модифікації фінансової глобалізації та реформування виробничих процесів («Індустрія 4.0», «креативна економіка») в умовах глобалізації. *Каузальний (причинно-наслідковий) метод* наукових досліджень використано в процесі висвітлення закономірностей впливу глобалізації на формування політики «неопротекціонізму». *Синергетичний підхід* дозволив узагальнити виклики, що постають перед країнами у сфері соціальних відносин.

Постановка проблеми. Новітні тренди розвитку глобалізаційних процесів впливають на національну економіку кожної країни, на економічний розвиток регіональних інтеграційних угруповань, на світову економіку в цілому. Особливістю формування таких трендів є синергія геополітики, геоекономіки, інституційних чинників та реформ, а також демографічні та гуманітарні чинники (міграційна криза, кліматичні зміни тощо), що у поєднанні формують надзвичайно складний «мікс» проблем та процесів, що мають різноспрямований вектор розвитку світового господарства. В таких умовах загострюється питання щодо практичного втілення концепцій «nation – building» та «state – building» в практиці господарювання країн світу. Як приклад – «центробіжні тенденції» Brexit, зростання популярності ліворадикальних партій у Греції, Франції; офіційні заяви про зміни базових трендів економічної політики у США (від «відкритості» до «неопротекціонізму»). Такі тренди розвитку глобалізаційних процесів актуалізують питання про пошук відповідей і перед Україною, що переживає надзвичайно складний період трансформаційних перетворень всіх сфер державотворення та економічної моделі господарювання.

Результати. Глобалізація є складним, різноспрямованим та багатоієрархічним процесом, що розвивається під впливом економічних, неекономічних та інституційних чинників: геополітичних, ідеологічних, культурологічних, цивілізаційних, релігійних, інформаційних, екологічних та ін. Водночас, для процесів глобалізації притаманні певні закономірності, «вектори» розвитку, які часто, розпочинаючи своє формування у одній сфері (наприклад – у економічній), з часом продовжують дію у інших сферах суспільного розвитку (політика, екологія, демографія, міграційні процеси, військові конфлікти тощо). Серед закономірностей розвитку глобалізації наприкінці XX – на початку XXI ст. слід відзначити наступне:

- *формується глобальне світове виробництво* на основі планетарного охоплення світової економіки виробничо-збутовою мережею транснаціональних корпорацій та транснаціональних банків, у т.ч. шляхом розвитку міждержавних довгострокових виробничих зв'язків, стратегічних альянсів, договорів про співдружність, формування кластерних об'єднань;

- *кардинально змінюється зміст світових господарських зв'язків та процесів*: темпи зростання міжнародної торгівлі випереджають темпи зростання виробництва, вартісний обсяг послуг у ВВП перевищує обсяг реального виробництва, а вартісний вимір фінансових потоків перевищує трансакції, пов'язані з експортом товарів і послуг (див. Таблицю 1);

Таблиця 1. Питома вага сфери послуг у ВВП країн світу (2014 р.)

Розвинуті країни	Частка (%) у ВВП	Нові індустріальні країни	Частка (%) у ВВП
США	78,6	Гонконг	92,88
Японія	73,15	Сінгапур	74,86
Німеччина	71,19	Аргентина	64,56
Велика Британія	79,02	Туреччина	64,41
Канада	70,79	Бразилія	69,32
Країни з перехідною економікою	Частка (%) у ВВП	Країни, що розвиваються	Частка (%) у ВВП
Україна	62,64	ОАЕ	38,78
Росія	59,9	Єгипет	46,32
Грузія	66,81	Ангола	32,18
Молдова	59,85	Колумбія	56,75
Білорусь	64,83	Еквадор	50,19

Джерело: складено за даними: [4; 5].

- *змінюється спрямованість і структура міжнародної торгівлі*, зростає товарообмін наукомісткою, високотехнологічною продукцією, авторськими правами, ліцензіями, «ноу-хау» та ін. між країнами світу; неухильно зростає питома вага послуг (у тому числі фінансових, страхових, інтелектуальних, інформаційних, «креативних» тощо) у структурі міжнародної торгівлі;

- відбуваються стрімкі кардинальні та якісні перетворення у фінансовій сфері, в основі яких – розширення пропозиції фінансових послуг, їх синергія з діяльністю корпоративного та некорпоративного сектора, сектора загального державного управління, обслуговування домашніх господарств та ін.;

- з'являється окремий напрям – «фінансова глобалізація», що ґрунтується на прогресуючому зростанні валютних, фондових, кредитних ринків та проникненні їх транзакцій в усі сфери життєдіяльності країни, світового господарства.

Для глобалізованої світової економіки характерним стає ситуація невизначеності та «турбулентності», що має прояв через зростання зовнішньої заборгованості, структурних криз, стратифікації країн за доходами (у т.ч. загострення проблеми поляризації «багаті – бідні» у межах кожної окремо взятої країни). Станом на жовтень 2016 р. за оцінками МВФ, рівень сукупного боргу урядів, домогосподарств та нефінансових корпорацій світової економіки досяг 152 трлн. дол. США (що дорівнювало 225 % світового ВВП) [6]. Для того, щоб розрахуватись з таким боргом, всі країни світу мали б працювати понад два роки без вихідних. Сам по собі державний борг не несе руйнівних наслідків, якщо він використовується на стимулювання економічного зростання, але якщо отримані у борг кошти традиційно «проїдаються» на соціальні потреби, на потреби вирішення питань дефіциту державного бюджету на короткостроковому часовому періоді (без формування гарантованих «точок економічного зростання» у межах національної економіки), то проблема суттєво загострюється. Як приклад – для низки країн (у т.ч. для України) зростає хронічна залежність від міжнародної фінансової допомоги (транші МВФ). Які надаються під певні гарантії реформування національної економіки за чітко визначеним вектором національного розвитку: «відкритість» економіки, лібералізація монетарних реформ, масова приватизація державних підприємств, «затягування пасків» у соціальній сфері, відмова від підтримки національних товаровиробників (малого та середнього бізнесу, самозайнятих), від підтримки домогосподарств.

З урахуванням сказаного вище, серед новітніх трендів розвитку глобалізації, які впливають на світову економіку, слід відзначити наступне:

- загострюється проблема світової заборгованості, боргових зобов'язань країн світу (невиконання яких може призвести як до дефолту, так і до інших вкрай небажаних соціально-економічних наслідків як для країни – боржника, так і для всієї світової фінансової системи в цілому);

- набувають поширення нові різновиди криз різновекторного спрямування (фінансові, структурні, енергетичні, міграційні, політичні та ін.), які досягають світових масштабів і вихід з яких потребує одночасного застосування уніфікованих антикризових заходів як на національному, так і на міжнародному рівні (зазначимо, що вихід з «нових криз», породжених глобалізацією, часто триває десятиліттями). Так, «Світова фінансова криза» розпочалась ще у 2008 р., а системні антикризові заходи щодо її подолання (у окремих сферах національного та світового господарства) застосовуються і донині;

- загострюється проблема «поляризації багатства», збільшується «розрив» між «багатими» та «бідними» країнами у глобальному світі; посилюються диспропорції розподілу доходів у світовій економіці (зокрема, зростають диспропорції розподілу багатства та доходів між країнами «золотого мільярду» та країнами, що розвиваються, країнами з перехідною економікою);

- зростають ризики розвитку світової економіки, пов'язані з волатильністю потоків капіталів та «тиском» на валютні курси, що можуть посилюватися внаслідок зростання розбіжностей у глобальних відсоткових ставках (у різних країнах світу), а також внаслідок падіння цін на світових ринках сировини та напівфабрикатів. Зокрема, це призводить до загострення проблеми обслуговування зовнішнього боргу для країн, економіка яких залежить від розвитку сировинного сектору (експорту сировини та напівфабрикатів);

- загострюється проблема нерівності між країнами світу (а також – стратифікації доходів у межах однієї країни), у сфері оплати праці, зростають диспропорції у сфері праці (зайняті – безробітні), у т.ч. йдеться про складнощі працевлаштування за гендерною, віковою, національною дискримінацією та ін.; загострюється проблема бідності та соціальної стратифікації населення, що вимагає активного втручання держави, вирішення означених системних проблем суспільного розвитку як на національному, так і на міжнародному рівні;

- посилюються тенденції щодо міжнародної міграції під впливом багатьох чинників: трудова міграція (внаслідок низького рівня оплати праці, загострення проблем бідності в країнах, що розвиваються та країнах з перехідною економікою); міграція молоді (з метою навчання та ін.); мігранти-біженці (внаслідок військових конфліктів, настання гуманітарних катастроф та ін.). Міграційні процеси супроводжуються загостренням низки економічних, соціальних, політичних, безпекових, етнічних проблем як у країнах «донорах», так і у країнах – «реципієнтах» мігрантів. Наприклад – актуальною проблемою залишається «міграційна криза» для ЄС, викликана потоком нелегальних мігрантів з Сирії, на території якої і 2017 р. тривають військові дії. Проблемою стає зростання міграційних потоків молоді, що їде на навчання з країн з перехідною економікою, з України до розвинутих країн світу, до ЄС. Як правило, навчання завершується отриманням молодими фахівцями права на постійне місце проживання в країні, де відбувається навчання. У довгостроковому часовому періоді це призведе до «відтоку мізків», загострить проблему «постаріння працюючого населення» для країни-донора молодих фахівців, унеможливить існування солідарної пенсійної системи.

У ХХІ ст. спостерігаються кардинальні зрушення у сфері світового виробництва. У технологічній сфері глобалізація відтворює «другу природу» цивілізації – виробничу, транспортну, інфраструктурну, комунікаційну

тощо, а технологічні зв'язки між суб'єктами господарювання, між країнами, континентами (у т.ч. за допомогою Інтернет, цифрових мереж, цифрової економіки та цифрового «е-управління») долають національні кордони, охоплюють увесь світ, формуючи нові виклики та вимоги щодо «деполітизації», «зняття національних бар'єрів» між країнами світу заради розвитку технічного прогресу, сприяння високотехнологічному розвитку людської цивілізації. Натомість, на зміну традиційної, індустріальної та постіндустріальної економіки приходить «Індустрія 4.0», про що офіційно було заявлено 2016 р. на Світовому Економічному Форумі у Давосі.

Серед тенденцій розвитку промислового виробництва, які притаманні «Індустрії 4.0» фахівці називають: широке розповсюдження технологій управління клієнтським досвідом; перехід від масового виробництва товарів/виробів до «масової кастомізації» - виробництва індивідуальних замовлень (mass customization); перехід від принципу глобалізації до «глокалізації» (сутність якої у впровадженні принципу «Думай глобально – дій локально». Швидкими темпами буде розвиватись The Internet of Things (IoT) – Інтернет речей (Інтернет усього). У кожній країні з'являться можливості дистанційного управління всіма процесами, в тому числі й виробництвом. Швидко розвиватиметься 3D Друк (попит на 3D принтери нині швидко зростає). Популярності та розповсюдження набуватимуть «Смарт-об'єкти», «Смарт-прилади», «Смарт-сенсори». Виробництво повертається «в країну-базування», тобто розвиток автоматизації і роботизації виробництва нівелюють переваги дешевизни трудових ресурсів за кордоном. Будуть впроваджені глобальні стандарти технологій, якості, безпеки, екологічності тощо, дотримання яких стане необхідністю і буде вимагатися навіть на локальних, регіональних ринках. Такі революційні зрушення призведуть до кардинальних змін на ринках праці, у сфері розподілу доходів, у сфері охорони здоров'я, демографії та інших сферах соціального розвитку суспільства [7].

Внаслідок впровадження «Індустрії 4.0» (насамперед, у розвинених країнах світу) вкрай загостриться проблема безробіття, демографічна проблема, оскільки будуть ліквідовуватися традиційні робочі місця (очікується, що до 2020 року – щонайменше 1 млн. традиційних професій чекає на самоліквідацію). Вивільнення працівників потребуватиме соціальної державної підтримки, підтримки самозайнятості та реформування системи соціальної допомоги. Впродовж усього 2016 р. у світі тривали гострі дискусії про необхідність та доцільність запровадження інституту «безумовний базовий дохід» (ББД). Актуальність такого рішення пояснюється тим, що високий рівень продуктивності праці дозволяє це зробити (у розвинутих країнах світу), що знизить соціальну напругу та позитивно позначиться на упорядкуванні всіх різновидів соціальної допомоги, соціальних виплат. Так, з січня 2017 р. уряд Фінляндії розпочав експеримент по впровадженню та виплаті безумовного основного доходу (560 євро на місяць), які виплачуються для двох тисяч вибраних випадковим чином безробітним громадянам від 25 до 58 років [8]. А у Швейцарії влітку 2017 р. буде проведено референдум про доцільність виплат 2,5 тис. швейцарських франків (еквівалент 2447 дол.США) кожному громадянину країни (дітям – по 625 швейцарських франків). Цікаво, що лише 2 % респондентів планують звільнитися після отримання ББД, а інші – планують працювати і надалі [9]. Перспективною сферою щодо працевлаштування вивільненої робочої сили внаслідок прогресу революції «Індустрії - 4.0» стане «креативна економіка», що тісно пов'язана з використанням інтелектуальної власності та людського капіталу. Йдеться про рекламу, архітектуру, дизайн, музику, ТВ та радіо, модельний бізнес, інтерактивні розважальні програми, розвиток ремесел, програмного забезпечення та IT-сервісу тощо. Креативна економіка швидко розвивається у сфері послуг, у сфері економіки здоров'я, культури та освіти (у т.ч. LLL). Отже, домінує орієнтація розвинутих країн світу та країн, що розвиваються (і які стратегічно прагнуть приєднатися до складу розвинених країн), на активне залучення «людського капіталу», на підтримку «економіки знань» та розвиток освіти задля віднайдення нових, інноваційних «рецептів» вирішення системних проблем суспільного розвитку, пов'язаних з якісною та безпечною життєдіяльністю людини (від збільшення тривалості життя людини до вирішення проблем нестачі продовольства, питної води, переходу до сталого економічного зростання) та ін.

Серед актуальних викликів глобалізації – забруднення навколишнього природного середовища у світових масштабах, що поступово призводить до руйнування екологічного балансу Землі. Як наслідок – загострення проблеми кліматичних біженців, глобальні катаклізми (пожежі, підтоплення, посухи та ін.). Причиною цього є те, що як у деяких розвинутих країнах світу, так і у більшості країн, що розвиваються, все ще зберігається або ж взагалі – домінує розвиток промисловості, заснованої на енергомісткому, ресурсномісткому виробництві. У окремих країнах, що розвиваються та у країнах з перехідною економікою і досі триває перехід до постіндустріальної стадії розвитку виробництва, домінує прагнення забезпечити високі темпи економічного зростання за рахунок збільшення використання обсягів не відновлюваних природних ресурсів, що залучаються до процесу виробництва (нафта, газ). Це призводить до вкрай негативних наслідків – до руйнування екології, породжує «ефект глобального потепління», призводить до дефіциту питної води, забруднення земель, повітря, збільшення викидів CO₂, зростають масштаби знищення лісів та ін. Збереження та поширення у світових масштабах господарської практики, що ґрунтується на консервації екстенсивного типу економічного зростання, на нераціональному використанні не відновлюваних природних ресурсів ставить перед людством виклик щодо негайного переходу до сталого економічного зростання задля збереження Землі, гарантування безпечного життя нинішніх та наступних поколінь [10].

Висновки. Розвиток глобалізації призвів до домінування наприкінці XX – на початку XXI ст. концепції та практики «відкритості» національної економіки, що передбачає вільний рух товарів, доходів, капіталів, робочої сили. Водночас, після 2008 – 2009 років післякризовий період та рецесія світової економіки призводять до

швидкого розповсюдження ідей «неопротекціонізму». Багато у чому це пов'язано із прагненням розвинутих країн світу (США, Великобританії, країн ЄС) «повернути» виробництво на національні ринки, зберегти та затвердити статус лідерів світового економічного розвитку на віднайти цивілізовану протидію новим країнам-лідерам (КНР та ін.), що вдало скористалися перевагами «відкритості», наросити експорт. Така ситуація, на нашу думку, породжує низку ризиків для національної економіки країн, прихильниць «неопротекціонізму». Насамперед, ризик втрати традиційних ринків збуту для експортозалежних країн (внаслідок заходів «неопротекціонізму») може призвести до загострення «торговельних війн», а у найгіршому випадку – до прагнень «встановлення нового світового порядку» та «переділу світових ринків», що формує загрози розв'язування нових гібридних та «гарячих» локальних війн. Повернення до «неопротекціонізму» формує ризики щодо перегляду сформованої системи міжнародного поділу праці, що може призвести до великих втрат ресурсів та капіталів, зростання зовнішньої заборгованості країн світу, настання глобальної «боргової кризи» у світових масштабах. І хоча перехід до «неопротекціонізму» дозволяє ще певний період часу забезпечити економічне зростання на старій технологічній основі, все ж «неопротекціонізм» лише «відтерміновує» для США та інших розвинених країн світу неминучість переходу до нової стадії постіндустріального розвитку, що ґрунтується на «Індустрії 4.0», на домінуванні системи NBIC-технологій, розвитку робототехніки. Відповідно, ці системні проблеми лише «відтермінують» вирішення низки інших актуальних соціально-економічних проблем: вирішення проблеми зростання безробіття та пошук принципово нових форм зайнятості; реформування політики доходів, оплати праці, розвитку «людського капіталу», вирішення демографічних та екологічних проблем тощо. Відтермінування вирішення цих актуальних питань в наш час, вкрай загострить їх вирішення для наступних поколінь.

Сисок використаних джерел

1. Alberto Alesina Harvard and IGIER Bocconi Bryony. *Nation-building**. – Reich University College London. First Draft: October 2012 Latest Revision: February 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://scholar.harvard.edu/files/alesina/files/nation_building_feb_2015_0.pdf
2. Carolyn Stephenson *Nation Building*. By January 2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.beyondintractability.org/essay/nation-building>
3. Стігліц Джозеф. Глобалізація та її тягар: Пер. з англ. – К.: Вид. дім «КМ Академія», 2003. – 252 с.
4. Конференція ООН по торгівлі та розвитку. ЮНКТАД [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unctad.org>
5. Офіційний сайт Світового банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.worldbank.org>
6. Офіційний сайт МВФ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imf.org>
7. Індустрія 4.0 – 4 Індустріальна революція. Офіційний сайт Асоціації Підприємств Промислової Автоматизації України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://appau.org.ua/Industry_4-0-4_Industry_revolution
8. У Фінляндії безробітним почали виплачувати 560 євро на місяць [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zib.com.ua/ua/127054-u_finlyandii_bezrobitnim_pochali_viplachuvati_560_evro_na_mi.html
9. Швейцарія проведе референдум з приводу виплати громадянам щомісячної допомоги \$ 2500 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dt.ua/ECONOMICS/shveycariya-provede-referendum-z-privodu-viplati-gromadyanam-schomisyachnoi-dopomogi-2500-198397_.html
10. Water & Climate Adaptation Plan for the Sava River Basin ANNEX 2 – Guidance Note on Adaptation to Climate Change for – Flooding August 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/22946/Annex02000guid00change0for0flooding.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

References

1. Alberto Alesina Harvard and IGIER Bocconi Bryony. *Nation-building**. – Reich University College London. First Draft: October 2012 Latest Revision: February 2015 : http://scholar.harvard.edu/files/alesina/files/nation_building_feb_2015_0.pdf
2. Carolyn Stephenson *Nation Building*. By January 2005 : <http://www.beyondintractability.org/essay/nation-building>
3. Stiglits Dzhozef. *Hlobalizatsiia ta yii tiahhar*: Per. z anhl. – K. : Vyd. dim «KM Akademiia», 2003. – 252 s.
4. Konferentsiia OON po torhivli ta rozvytku. YuNKTAD : <http://www.unctad.org>
5. Ofitsiinyi sait Svitovoho banku : <http://www.worldbank.org>
6. Ofitsiinyi sait MVF : <http://www.imf.org>
7. Industriia 4.0 – 4 Industrialna revoliutsiia. Ofitsiinyi sait Asotsiatsii Pidpriemstv Promyslovoi Avtomatyzatsii Ukrainy: http://appau.org.ua/Industry_4-0-4_Industry_revolution
8. U Finliandii bezrobitnym pochaly vyplachuvaty 560 yevro na misiats : http://zib.com.ua/ua/127054-u_finlyandii_bezrobitnym_pochaly_viplachuvaty_560_evro_na_misiats
9. Shveitsariia provede referendum z pryvodu vyplaty hromadianam shchomisiachnoi dopomohy \$ 2500 : http://dt.ua/ECONOMICS/shveycariya-provede-referendum-z-privodu-viplati-gromadyanam-schomisyachnoi-dopomogi-2500-198397_.html
10. Water & Climate Adaptation Plan for the Sava River Basin ANNEX 2 – Guidance Note on Adaptation to Climate Change for – Flooding August 2015 : <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/22946/Annex02000guid00change0for0flooding.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

ДАНИ ПРО АВТОРА

Біла Світлана Олексіївна, доктор наук з державного управління, професор, заслужений економіст України, професор кафедри міжнародних економічних відносин і бізнесу, Навчально-науковий інститут Міжнародних відносин (ННІМВ), Національний авіаційний університет (НАУ), м. Київ, Україна

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Белая Светлана Алексеевна, доктор наук государственного управления, профессор, заслуженный экономист Украины, профессор кафедры международных экономических отношений и бизнеса Учебно-научный институт Международных отношений (УНИМО), Национальный авиационный университет (НАУ), г. Киев, Украина

DATA ABOUT THE AUTHOR

Bila Svitlana Oleksiivna, Doctor of Public Administration, Professor, Honoured Economist of Ukraine, Professor of international economic affairs and business Department, Educational and Scientific Institute of International Affairs (IIA), National Aviation University (NAU), Kyiv, Ukraine

УДК 658.336

ДОМІНАНТИ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ У ФІНАНСОВІЙ СФЕРІ

Волосович С.В.

***Предметом** дослідження є теоретичні та практичні питання впровадження та функціонування технологічних інновацій у фінансовій сфері.*

***Мета статті** полягає в аналізі ролі технологічних інновацій в модернізації фінансової сфери.*

***Методи дослідження.** У статті застосовано методи теоретичного узагальнення і порівняння, системного аналізу.*

***Результати роботи.** Технологічні інновації у фінансовій сфері є інструментом державного управління в інформаційному суспільстві, протидії корупції, підвищення конкурентоспроможності продавців фінансових послуг, задоволення потреб споживачів послуг. Підґрунтям технологічних інновацій є блокчейн-технології.*

На ринку фінансових послуг блокчейн-технології використовуються для поліпшення грошових переказів, надання платіжних, кредитних, інвестиційних та страхових послуг. Блокчейн-технології сприяють підвищенню прозорості трансакцій, фінансовій інклюзивності, протидії фінансуванню тероризму та відмиванню грошей.

У сфері державних фінансів застосовуються такі види технологічних інновацій як впровадження державними фінансовими інститутами порталів відкритих даних та технологічних рішень на основі блокчейн-технологій. Застосування блокчейн-технологій у сфері державних фінансів стосується функціонування електронної системи «Прозорий бюджет», системи державних закупівель, надання соціальної допомоги населенню, реалізації державної політики у сфері соціального страхування, системи охорони здоров'я, сфери контролю за платниками податків.

***Галузь застосування результатів.** Отримані результати створюють теоретичне підґрунтя для активізації впровадження технологічних інновацій у фінансовій сфері.*

***Висновки.** Складність існуючої фінансової систем породжує значні ризики для її суб'єктів. Широке впровадження технологічних інновацій сприятиме їх мінімізації та створенню нових фінансових продуктів. Це дозволить підвищити фінансову інклюзивність, прозорість фінансових потоків та зменшити затрати учасників фінансових відносин. Технологічні інновації здатні підвищити ефективність функціонування системи державних фінансів. Вони призводять до здорової децентралізації, надаючи доступ населенню до процесу управління державними фінансами на основі збільшення рівня їх прозорості та розширення можливостей і прав людини. Застосування технологічних інновацій у фінансовому секторі створить передумови для детінізації національної економіки та зростання міжнародних рейтингів України. Прозорість переміщення коштів сприятиме проведенню аудиту, підвищенню інвестиційної привабливості країни.*

***Ключові слова:** технологічні інновації, ринок фінансових послуг, державні фінанси, блокчейн-технології, фінансова інклюзивність.*

ДОМИНАНТЫ ТЕХНОЛОГИЧЕСКИХ ИННОВАЦИЙ В ФИНАНСОВОЙ СФЕРЕ

Волосович С.В.

***Предметом** исследования являются теоретические и практические вопросы внедрения и функционирования технологических инноваций в финансовой сфере.*